

mdragelse af kilderne, kil-
den], at man i Praxis stadig
st; Prøvelsen af Kildestoffet
ler; fra den Virkelighed,
der der atter Lys tilbage
n vil man forstaa Frem-
r, der gaar igen ved alle de
naa Sondringen drages

n en opskrift, der skulle føl-
t logisk opdeling (jf. tekst i

ns systematik dog en tendens
i eller bør skilles. Det er syste-
t nære den forestilling, at Er-
en kronologisk faseopdeling
vi først underkaster kilderne
ulterer i et større eller min-
erefter bearbejder metodisk.⁴¹
rne selv i deres af historike-
Udgangspunktet er imidler-
endes kulturelle baggrund,
enskabelige skoling, generel-
e spørgsmål.

at overvinde denne arvesynd
ikerer burde besidde, frem
le komplementære egenska-
) og kritik. Marrou's løsning
ade og intellektuelt stimule-
l så mange andre opgør med
i grunden, at man har dra-
nskede at mane i jorden. El-
i positivismens "sorte skole",
ngang af historikerens arbej-

de både befriende og berigende. I modsat fald kan han fore-
komme svævende og uforpligtende.⁴¹

En anden løsning består i simpelthen at afstå fra at komme
med generelle retningslinier ud fra den betragtning, at kilde-
kritik, hvis overhovedet, kun kan læres gennem praktisk øvelse,
så hvad enten man har anlæg for det eller ej, har man ingen
nytte af maksimer eller teorier. Og i øvrigt gør kildematerialets
forskellighed formuleringen af almene retningslinier til et
meningsløst forehavende.⁴²

Uden systematik går det imidlertid ikke, så med fare for at
synke tilbage i positivismens hængedynd skal der her gives et
bud på en række tommelfingerregler og søgefelter, som kan
være en reel hjælp i det praktiske arbejde. Det skal imidlertid
understreges, at der ikke er tale om en opskrift, der sikrer et
fagligt tilfredsstillende produkt, men om en hjælp til at stille de
rigtige, kreative og kritiske spørgsmål – og undgå at falde i de
mest nærliggende fælder.

Hvad er en kilde?

På spørgsmålet "hvad er en kilde?" fristes man til at svare "Hvad
som helst eller slet ingenting!" En "kilde" står aldrig alene, ja,
den er slet ikke en kilde i sig selv, men kun en lap beskrevet perga-
ment, et bemalet lærred, et stykke gammelt stof, en klump
rustent metal, en fordybning i landskabet etc. En kilde er først
en kilde, når den er en kilde "til" noget, og kilde til noget bli-
ver den først, når den bliver sat i relation til et spørgsmål, det
være sig nok så vagt. Så bliver pergamentlappen til et fragment
af en krønike om valdemarstiden, billedet et portræt af Grif-
fenfeld, stoffet et stykke af en nordbokjortel, metalklumpen et
romersk sværd ofret til sejrherrens guder og fordybningen i
landskabet en kanal. Med et andet sæt spørgsmål taler perga-
mentet om middelalderens bogproduktion, billedet om barok-
kens æstetik, stoffet om norrøn vævetechnik, metalklumpen om
bjergværksdrift i oldtiden, fordybningen i landskabet om han-
dels- og hærveje. Kun fantasien sætter grænser for, hvad kilde-
materialet kan bruges til, ja for hvad der overhovedet er kilde-
materiale.

Har man én gang forstået, at kilder altid er "kilder til", giver

spørgsmålet om gode og dårlige kilder sig selv. Kildernes kvalitet afhænger nemlig ikke af universelle kriterier som f.eks. alder, fuldstændighed, proveniens, ægthed, tendens eller lignende, men ene og alene af kildernes forhold til problemstillingen. En nøgtern og nøjagtig skildring af et slag kan være en god kilde til selve begivenhedsforløbet, men dårlig til at belyse motiverne bag striden. Et bevidst manipulerende propagandaskrift eller et tendentiøst læserbrev er måske uegnet til at klarlægge, hvad der egentlig skete ved en bestemt lejlighed, men kan på den anden side være eminent som kilde til politiske dagsordener og ideologiske fronter.

Det afgørende er kildens udsagnskraft i forhold til historikerenes spørgsmål, problemstillingen eller mere alment: erkendelsesinteressen forstået som de sider af fortidens liv, historikeren har særlig sans eller interesse for. En af kildekritikkens vigtigste funktioner er at bidrage til at afklare dette forhold. Det sker bl.a. ved en stadig større præcision i forståelsen af kildens indhold, oprindelse og kontekst. Jo mere præcist, man har hold på kilderne, desto bedre kan man bestemme deres udsagnskraft i forhold til sin erkendelsesinteresse.

Ophavssituation

Man bør aldrig behandle sine kilder som løsrevne stykker information, men reflektere over deres oprindelige kontekst og senere overlevering. Der er altid en grund til, at vi råder over de kilder, vi står med, og det at blive klar over oprindelse og overlevering giver ofte afgørende hjælp til at forstå kilderne og vurdere deres værdi for problemstillingen. Står man med en centralt placeret politikers oplysende og detaljemættede selvbiografiske optegnelser, vil man ved vurderingen af deres udsagnskraft inddrage de motiver, der må antages at have haft betydning for udformningen, som f.eks. selvoptagethed eller et bevidst ønske om at formidle en ganske bestemt "sandhed". Nøjere at bestemme disse motiver svækker på den ene side værdien af udsagnene, men giver på den anden side også nye oplysninger og sikrere kriterier for tolkningen. Nogle gange kan blikket på ophavssituationen føre til næsten paradoksale slutninger: De fleste vidnesbyrd om inderlig hengivenhed, kærlig-

hed og forbundethed skyldes skyndet de unge elskende eller for deres følelser på skrift. kan derfor være sikre bevisemønter, at den plagede sjæl

Det præcise greb om oplysnelse, man vil slutte *e silentio* (fra ta tilfælde må være sikker på a eller hint ikke er bevaret eller strative rutiner, således at man ger om visse sagsforhold ved mens præcis den samme se indeholder de relevante op praksis, lovgivning eller kon me måde betød udbredelser beskeder og meningsudveks ligt nedslag og derfor heller forståelse af oprindelsen er betydningen af bevidste eller når man begynder at undre denne eller hin person, en politikers erindringer. Var i Høflighed? Eller den mest forfatteren kunne tænke sig

Ofte anvendes begrebet oplysnelse og kontekst i bredere f at blive lige så grænseløst, se de en vis overskuelighed, h brug af begrebet op i en ræl genre, kontekst og sammenl

Præcision

Når præcision har fået plad det for at bryde med et par uheldige dualismer som f.eks der lægger op til, at det ægte falskede og partiske. Det er portager til en provinsavis or

ler sig selv. Kildernes kvali-
tets kriterier som f.eks. al-
ternativitet, tendens eller lignen-
de forhold til problemstillingen.
Et slag kan være en god kil-
de, men dårlig til at belyse moti-
verende propagandaskrift-
stykke uegnet til at klarlægge,
men kan på
kilde til politiske dagsorde-

kraft i forhold til historike-
ler mere alment: erkendel-
se af fortidens liv, historikeren
af kildekritikkens vigtigste
er dette forhold. Det sker
i forståelsen af kildens ind-
virkning præcist, man har hold på
om deres udsagnskraft i

som løsrevne stykker infor-
s oprindelige kontekst og
grund til, at vi råder over
ve klar over oprindelse og
værdi til at forstå kilderne og
stillingen. Står man med en
de og detaljemættede selv-
vurderingen af deres
er må antages at have haft
f.eks. selvoptagethed eller et
ganske bestemt "sandhed".
tæller på den ene side vær-
i anden side også nye oplys-
ningen. Nogle gange kan
il næsten paradoksale slut-
terlig hengivenhed, kærlig-

hed og forbundethed skyldes f.eks. en adskillelse, der har til-
skyndet de unge elskende eller gamle venner til at give udtryk
for deres følelser på skrift. Bevægende udtryk for ensomhed
kan derfor være sikre beviser på det modsatte, fordi de doku-
menterer, at den plagede sjæl havde gode venner at betro sig til.

Det præcise greb om oprindelsen får særlig betydning, når
man vil slutte *e silentio* (fra tavshed eller fravær), fordi man i det
tilfælde må være sikker på at kende den rette årsag til, at dette
eller hint ikke er bevaret eller nævnt. F.eks. skifter de admini-
strative rutiner, således at man for én periode kan få oplysning-
er om visse sagsforhold ved at se i en bestemt serie arkivalier,
mens præcis den samme serie arkivalier nogle år senere ikke
indeholder de relevante oplysninger, alene fordi kassations-
praksis, lovgivning eller kontorchefen har ændret sig. På sam-
me måde betød udbredelsen af telefonen, at mange afgørende
beskeder og meningsudvekslinger ikke længere fik noget skrift-
ligt nedslag og derfor heller ikke er bevaret i arkiverne. En klar
forståelse af oprindelsen er også forudsætningen for at tolke
betydningen af bevidste eller ubevidste udeladelser, som f.eks.
når man begynder at undre sig over, at dette eller hint forhold,
denne eller hin person, end ikke omtales i den ovennævnte
politikers erindringer. Var det glemsomhed? Konfliktskyhed?
Høflighed? Eller den mest ondskefulde, "historiske" hævn,
forfatteren kunne tænke sig?

Ofte anvendes begrebet ophavssituation om kildernes oprin-
delse og kontekst i bredere forstand og truer på den måde med
at blive lige så grænseløst, som det er dækkende. For at behol-
de en vis overskuelighed, har jeg derfor valgt at spalte denne
brug af begrebet op i en række snævrere søgefelter: præcision,
genre, kontekst og sammenligning.

Præcision

Når præcision har fået plads som et selvstændigt spørgsmål, er
det for at bryde med et par af den traditionelle terminologis
uheldige dualismer som f.eks. ægte/uægte, neutral/partisk etc.,
der lægger op til, at det ægte og upartiske er bedre end det for-
falskede og partiske. Det er det muligvis, hvis man skriver re-
portager til en provinsavis om slagsmålene på den stedlige kro,

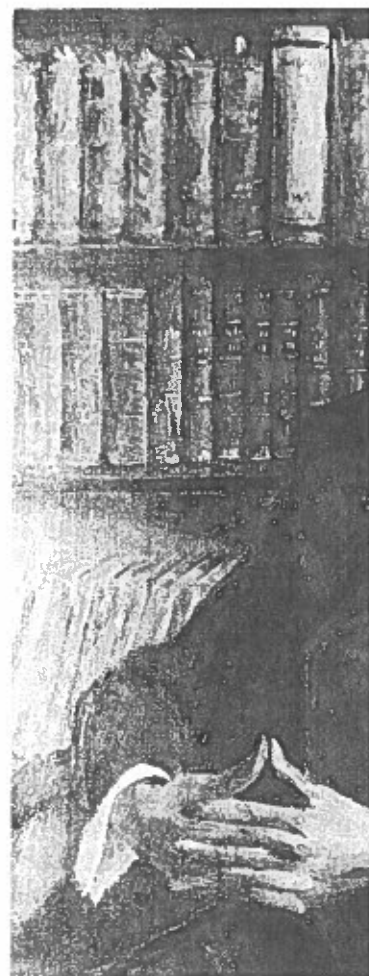
men selv dér vil man i øvrigt hurtigt komme til den overbevisning, at der kun findes fortvivlende få "gode" kilder. Et forfalsket skøde er imidlertid ikke i sig selv en dårligere kilde end et ægte, det er blot kilde til noget andet. Det samme gælder for de mange "farvede" eller "subjektive" beretninger, der kan gøre det vanskeligt at give en skildring af, hvordan et bestemt begivenhedsforløb objektivt har udspillet sig – hvis man altså med objektivt forstår en skildring, sådan som historikeren selv havde givet den, hvis han havde været en flue på væggen. Til gengæld fortæller disse kilder meget om, hvad den ene eller anden part mente, ønskede og oplevede.

Præcision betyder en stadig klarere forestilling om, hvad kilden er i sin oprindelige sammenhæng, og hvad den kan bruges til i forhold til vores erkendelsesinteresse. Denne afklaring udmønter sig ofte i en stadig indsnævring af kildens udsagnskraft. Kildeudsagn, man troede var repræsentative for hele befolkningen, viser sig f.eks. at afspejle en langt snævrere opinion, eller overleveringen af et materiale, der umiddelbart synes skabt til statistisk analyse som f.eks. toldregnskaber, viser sig at rumme skævheder og usikkerheder, som ikke kan korrigeres. Nogle gange kan kildematerialet næsten bogstaveligt smuldre mellem hænderne på én.

Dette er imidlertid kun den ene side af sagen, for den samme uddybelse af kildeforståelsen, der afføder et klarere blik for begrænsningerne i forhold til det oprindelige spørgsmål, kan også åbne øjnene for ændrede eller helt andre og mere frugtbare spørgsmål, som kildematerialet kan besvare. At problemstillingen må ændres undervejs i arbejdet er reglen snarere end undtagelsen og skal ikke opfattes som udtryk for en fejlslagen strategi, men som en selvfølgelig kurskorrektion på en opdagelsesrejse. Det kræver dog en vis lydhørhed, nysgerrighed og omstillingsevne af historikeren.

Genre

Når man forsøger at få et præcist begreb om en kilde, er det ofte nyttigt at spørge efter, hvad slags tekst det er, eller med et andet ord: dens genre. Tekster bliver jo aldrig skrevet ud i den

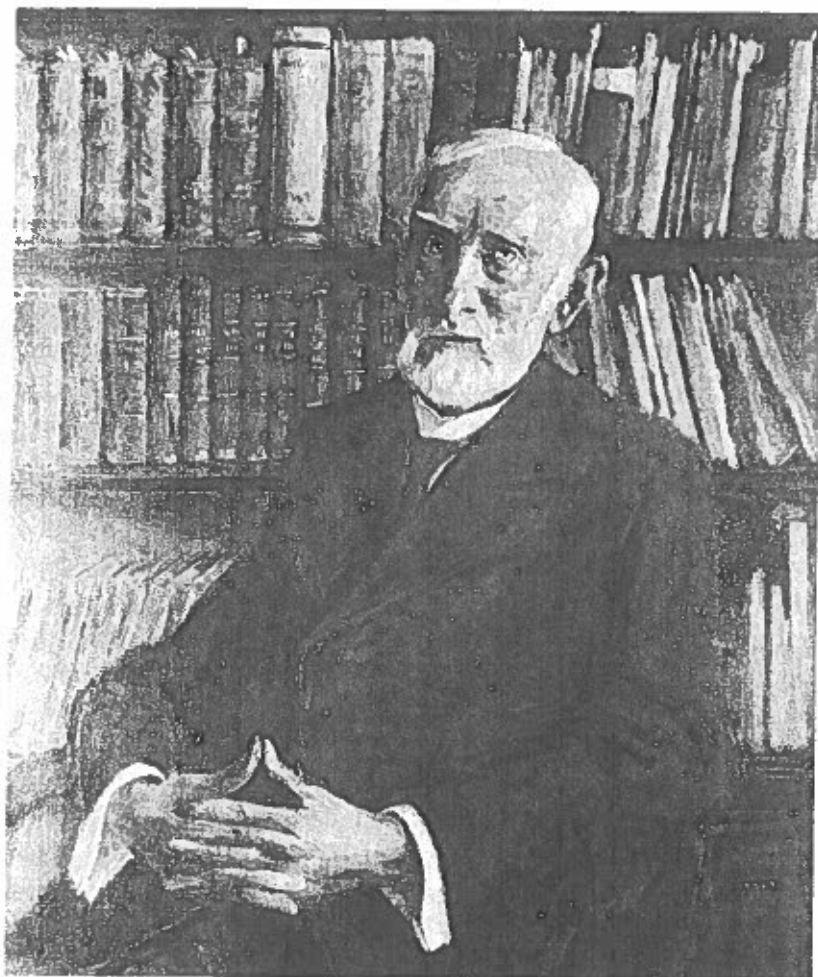
Ernst Bernheim (1850-1942)
rischen Methode und Geschic
række reviderede og stærkt for
1908). Bogen er indbegrebet i
Tyskland rang af ortodoksi. (i
Bernheims Lehrbuch i over en
disk-teoretisk interesseret kunne
sig i Historisk Teknik tvunget
heim. Maleri ca. 1930 af Konr

igt komme til den overbevis-
le få "gode" kilder. Et forfal-
elv en dårligere kilde end et
et. Det samme gælder for de
"beretninger, der kan gøre
af, hvordan et bestemt begi-
let sig – hvis man altså med
som historikeren selv havde
flue på væggen. Til gengæld
ad den ene eller anden part

ere forestilling om, hvad kil-
eng, og hvad den kan bruges
sinteresse. Denne afklaring
nævring af kildens udsagns-
repræsentative for hele be-
e en langt snævrere opinion,
ale, der umiddelbart synes
toldregnskaber, viser sig at
er, som ikke kan korrigeres.
næsten bogstaveligt smuldre

e side af sagen, for den sam-
er afføder et klarere blik for
oprindelige spørgsmål, kan
er helt andre og mere frugt-
et kan besvare. At problem-
bejdet er reglen snarere end
om udtryk for en fejlslagen
irskorrektion på en opdagel-
ydhørhed, nysgerrighed og

begreb om en kilde, er det
igs tekst det er, eller med et
er jo aldrig skrevet ud i den

*Ernst Bernheim (1850-1942) udgav i 1889 sin Lehrbuch der histo-
rischen Methode und Geschichtsphilosophie, der siden udkom i en
række reviderede og stærkt forøgede udgaver (5.-6. udg. i to bind
1908). Bogen er indbegrebet af germansk grundighed og opnåede i
Tyskland rang af ortodoksi. Også uden for Tysklands grænser var
Bernheims Lehrbuch i over en menneskealder et værk, som ingen meto-
disk-teoretisk interesseret kunne tillade sig at ignorere. Selv Erslev følte
sig i Historisk Teknik tvunget til ret udførligt at tage stilling til Bern-
heim. Maleri ca. 1930 af Konrad von Kardoff, Greifswald Universitet.*

blå luft, men forudsætter og relaterer til en række konventioner for at blive forstået, og disse oftest udtalte forudsætninger må historikeren arbejde på at tilegne sig. Den traditionelle skelnen mellem normative tekster som f.eks. love og deskriptive tekster som f.eks. avisernes nyhedsstof er et eksempel, som de fleste umiddelbart kan håndtere. Sværere bliver det med genrer, der ikke længere eksisterer som f.eks. panegyrik (hyldestaler eller -digte). Her kan den moderne læser let læse hen over, at den panegyriske genre ikke kun tjente til at berømme og smigre (propagandafunktion), men også skulle gøre opmærksom på forfatterens kvaliteter (supplikfunktion) og ofte tillige rummede et element af belæring, moralisering eller rådgivning (politisk funktion). Manglende kendskab til de styrende konventioner er en hyppig årsag til misforståelser og kan føre til, at man tager ting for pålydende, som alle i samtiden ville tage med et gran salt, eller omvendt forholder sig hyperkritisk til udsagn, som i deres substans er ganske ligetil. Forstår man ikke ironi, kommer man f.eks. nemt til helt absurde opfattelser.

Selv hvor man for så vidt kender genren, er der grund til opmærksomhed. En nekrolog er f.eks. en genre, hvor den afdødes positive sider generelt fremhæves, mens de negative forties eller nedtones. Visse oplysninger vil man ganske simpelt aldrig finde omtalt i en offentlig nekrolog, uanset hvor "afgørende" sådanne forhold end måtte være. Omvendt må man sige, at hvis svagheder eller problemer så meget som nævnes i en nekrolog, så har de ganske givet spillet en vigtig rolle, og man vil til tider se, at nekrologens forfatter har forsøgt at undgå fortielsens løgnagtighed gennem antydninger eller omskrivninger. At læse hen over sådanne antydninger og holde sig til det, der tilsyneladende er hovedindholdet, er utilgiveligt naivt. At få hold på genren er det første skridt til at dechifrere, demaskere eller slet og ret forstå en kilde.

Tendens

En anden vigtig dimension er tendenskritikken, der består i at stille de enkle spørgsmål: Hvilken tendens møder vi her, hvilken mere eller mindre skjult dagsorden er bestemmende, hvil-

ken ideologi afspejles her, ti-
nisk set kan man definere te-
nedprioritering af informati-
prioritering, udeladelsen, og
føjelsen).

Tendenskritikken har til f-
vores begejstring over at hav-
et budskab, vi ved nærmere
dende. Jo bedre vi har gre-
vores vurdering af, hvor vi k-
hvor vi skal tage den med et
at afstå fra at bruge den, en
modning om, at der lyves, e-
sig vurdere. En klar forestill-
vendighed, hvis man ønske
Som en tommelfingerregel k-
strider mod tendensen, er m-
understøtter den, og at oplys-
funktion i argumentationen
af følsomhed og politisk inst-
tendens, men den enkleste
dens er sammenligning med
dre kilder af samme type, at
Tendensen er jo et mønster,
trast eller gentagelse.

Tendens er ikke begræns
forvaltningskilder kan f.eks.
både direkte og indirekte g-
ninger og betænkninger, der
en naturlig interesse i at skil-
tvivlende eller på anden m-
nødvendigtvis er udtryk for
egen indsats.

At bestemme genre og te-
me kildernes forhold til virke-
havde den ambition at best-
dividualitet har præget hans
derefter at korrigere for de
dre ord opfattet som en fe-
kunne eliminere ved skarpe

erer til en række konvention-
 oftest udtalte forudsætnin-
 tilegne sig. Den traditionel-
 ekster som f.eks. love og
 rnes nyhedsstof er et eksem-
 in håndtere. Sværere bliver
 eksisterer som f.eks. panegy-
 kan den moderne læser let
 genre ikke kun tjente til at
 ifunktion), men også skulle
 kvaliteter (supplikfunktion)
 it af belæring, moralisering
 1). Manglende kendskab til
 ppig årsag til misforståelser
 or pålydende, som alle i sam-
 eller omvendt forholder sig
 s substans er ganske ligetil.
 an f.eks. nemt til helt absur-

er genren, er der grund til
 eks. en genre, hvor den afdø-
 res, mens de negative forties
 il man ganske simpelt aldrig
 og, uanset hvor "afgørende"
 omvendt må man sige, at hvis
 t som nævnes i en nekrolog,
 tig rolle, og man vil til tider
 orsøgt at undgå fortielsens
 eller omskrivninger. At læse
 holde sig til det, der tilsyne-
 lgiveligt naivt. At få hold på
 hiffrere, demaskere eller slet

lenskritikken, der består i at
 tendens møder vi her, hvil-
 orden er bestemmende, hvil-

ken ideologi afspejles her, til hvis fordel tjener det sagte? Tek-
 nisk set kan man definere tendens som den systematiske op- og
 nedprioritering af informationer (inklusive den absolutte ned-
 prioritering, udeladelsen, og den absolutte opprioritering, til-
 føjelsen).

Tendenskritikken har til formål at befri os for naivitet, så vi i
 vores begejstring over at have fundet en god kilde ikke "køber"
 et budskab, vi ved nærmere eftertanke ikke ville tage for påly-
 dende. Jo bedre vi har greb om tendensen, desto sikrere er
 vores vurdering af, hvor vi kan stole på en kildes oplysninger,
 hvor vi skal tage den med et gran salt, og hvor vi bliver nødt til
 at afstå fra at bruge den, enten fordi vi har en begrundet for-
 modning om, at der lyves, eller fordi usikkerheden ikke lader
 sig vurdere. En klar forestilling om tendensen er også en nød-
 vendighed, hvis man ønsker at læse en kilde "mod hårene".
 Som en tommelfingerregel kan man anføre, at oplysninger, der
 strider mod tendensen, er mere pålidelige end oplysninger, der
 understøtter den, og at oplysninger, der falder en passant uden
 funktion i argumentationen oftest står til troende. Alt afhængig
 af følsomhed og politisk instinkt vil man ofte kunne "lugte" en
 tendens, men den enkleste og bedste vej til at bestemme ten-
 dens er sammenligning med andre kilder om samme emne, an-
 dre kilder af samme type, andre kilder af samme forfatter etc.
 Tendensen er jo et mønster, og mønstre opdages gennem kon-
 trast eller gentagelse.

Tendens er ikke begrænset til politiske partsindlæg. Mange
 forvaltningskilder kan f.eks. virke bestikkende objektive, men
 både direkte og indirekte give et misvisende billede. Ansøg-
 ninger og betænkninger, der foreslår aktiv indgriben, har f.eks.
 en naturlig interesse i at skildre situationen som uholdbar, for-
 tvivlende eller på anden måde negativ, mens skønmaleri ikke
 nødvendigvis er udtryk for hykleri hos den, der skildrer sin
 egen indsats.

At bestemme genre og tendens er i en vis forstand at bestem-
 me kildernes forhold til virkeligheden. Den klassiske kildekritik
 havde den ambition at bestemme, "hvorledes Menneskets In-
 dividualitet har præget hans Gengivelse af Virkeligheden"⁴³ for
 derefter at korrigere for den. "Individualiteten" blev med an-
 dre ord opfattet som en fejlkilde, som man ideelt set burde
 kunne eliminere ved skarpsindighed og sammenligning med

andre kilder. Skarpsindigheden og sammenligningen med andre kilder bør aldrig mangle, men idealet om at kunne korrigere "fejkilden" kan være vildledende, fordi det forudsætter, at den rette genstand for historisk erkendelse er hændelsesforløb, der kan beskrives i kliniske, objektive termer. Rent bortset fra de mange problemer, der praktisk og teoretisk knytter sig til dette "korrektionsprojekt" – og Erslev var sig dem fuldt bevidst – er det også en dyrekøbt videnskabelighed, fordi den er subjektsfornægtende.

Selv om man af pragmatiske eller principielle grunde må renoncere på kravet om at korrigere for "individualiteten", er der dog god grund til at holde fast ved en bestemmelse af forholdet til virkeligheden i lidt bredere forstand. Har man bestemt en kildes grundtone som "ironisk", "naiv" eller "from", dens tendens som "bondevenlig", "aristokratisk" eller "miso-gyn" eller dens indfaldsvinkel som "materialistisk", "chauvinistisk", eller "feministisk", har man ikke kun skaffet sig et kriterium for en mere eller mindre sikker bedømmelse af kildens faktuelle oplysninger. Man har også fået fat i informationer, der i sig selv er værdifulde og måske mindst lige så perspektivrige. At fastlå, "hvad der egentlig skete" er jo også og ikke mindst at forsøge at forstå, hvad det betød for de involverede, og her er tendens ingen hindring, men et kildeelement i sig selv.

Denne bredere bestemmelse af forholdet til virkeligheden har den konsekvens, at også fiktive og stærkt tendentiøse kilder, der aldrig vil kunne bringes i noget entydigt forhold til hårde historiske kendsgerninger uden for deres ophavsmand, kan opnå rang af "gode kilder". Det lader sig f.eks. næppe afgøre præcist, hvor meget der skal lægges til og trækkes fra, før Holbergs *Jeppe paa Bierget* eller *Erasmus Montanus* kan anvendes som kilder til folkeliv i Danmark i det 18. århundredes første halvdel, men en korrekt forståelse af genren og dermed forholdet til virkeligheden kan hjælpe til at åbne øjnene for kildernes potentiale i forhold til andre, ikke mindre spændende problemstillinger: Hvilken offentlighed, hvilke normer og hvilket socialt univers skal man forestille sig, for at disse tekster er morsomme?

Kontekst og sammenhæng

At forstå er grundlæggende til noget allerede kendt, hvad erfaringer, en abstrakt teori øvrige viden. At forstå en tekst også i første omgang at relatere. Hvor stor betydning kontekst problemstillingen, men den kontekst kan kun sjældent vurderes. I arbejdet med fortidens tekst, som kilderne forudsætter for historikeren, og denne forståelse. Eller mere positivt i fortidens materielle, sociale får man øje for i en kilde, og én gang blevet opmærksom på et forhold havde i tidlig middelalderste blik tomme høflighedsfraser vil samtidigt blive opmærksom på en personligt venskab.

Det betyder bl.a., at det er fremad at stirre olmt på tekstens stringent og logisk bevisførelse, men hvilken kontekst sesesevne, fantasi og dømmekraft netop i sin fremmedhed ved forbindes med hinanden, og nær sammenhæng, f.eks. relationer. Eller ved at tilsyneladende som venskab, kærlighed og hængende og dermed fungerer vi selv ville opfatte som naturligt.

Rent abstrakt kan man skille lignende analyse: *synkron* (Diakron analyse er, når man kronologisk forlængelse af historien bymagle før og efter udskiftninger søger at besvare spørgsmål om

Kontekst og sammenligning

At forstå er grundlæggende set at relatere det nye og ukendte til noget allerede kendt, hvad enten dette kendte er personlige erfaringer, en abstrakt teori eller bare tilfældige punkter i vor øvrige viden. At forstå en kilde eller et historisk fænomen er også i første omgang at relatere det til sin oprindelige kontekst. Hvor stor betydning konteksten har, afhænger selvfølgelig af problemstillingen, men de ønskede oplysningers repræsentativitet kan kun sjældent vurderes uden en vis forståelse af konteksten. I arbejdet med fortiden gælder det imidlertid, at den kontekst, som kilderne forudsætter og relaterer til, ofte er ukendt for historikeren, og denne mangel er årsag til uendelige misforståelser. Eller mere positivt udtrykt: Jo mere man sætter sig ind i fortidens materielle, sociale og åndelige forhold, desto mere får man øje for i en kilde, og jo klarere ser man. Er man f.eks. én gang blevet opmærksom på den store betydning, patron klient-forhold havde i tidlig moderne tid, så vil en masse ved første blik tomme høflighedsfraser få et konkret indhold, og man vil samtidigt blive opmærksom på de (langt færre) udtryk for virkelig personligt venskab.

Det betyder bl.a., at det kun til en vis grad bringer analysen fremad at stirre olmt på teksten og disciplinere sine tanker til stringent og logisk bevisførelse. Løsningen ligger ofte i konteksten, men hvilken kontekst? Her må man bruge sin indlevelsessevne, fantasi og dømmekraft, for fortiden åbenbarer sig jo netop i sin fremmedhed ved, at ting og forhold, vi i dag ikke forbinder med hinanden, på andre tider og steder havde en nær sammenhæng, f.eks. religion og politik, poesi og journalistik. Eller ved at tilsyneladende enkle og universelle begreber som venskab, kærlighed og ære indgår i helt andre sammenhænge og dermed fungerer fundamentalt forskelligt fra, hvad vi selv ville opfatte som naturligt.

Rent abstrakt kan man skelne mellem to former for sammenlignende analyse: *synkron* (systematisk) og *diakron* (historisk). Diakron analyse er, når man sammenligner forhold som ligger i kronologisk forlængelse af hinanden. Det omfatter alt fra "Sørbymagle før og efter udskiftningen" til de mange analyser, der søger at besvare spørgsmål om brud eller kontinuitet i en given

udvikling (f.eks. reformationen 1536, den industrielle revolution eller Murens fald). Synkron analyse består i en sammenligning, hvor der ikke eksisterer en organisk forbindelse gennem tiden, men en tematisk forbindelse på tværs af tid eller rum. Det omfatter alt fra "absolutismen i Øst- og Vesteuropa" til sammenligninger mellem historiske og moderne såkaldt primitive eller ikke-skriftlige samfund gennem anvendelsen af antropologiske teorier. Tolkningen af de berømte sydfranske hulemalerier fra istiden som udtryk for en shamanistisk religion er et eksempel på sidstnævnte, men også 1700- og 1800-tallets danske bønder er blevet underkastet sammenligning med standsfæller fra den mexicanske landsby Tzintzuntzan i 1900-tallet med det formål at kaste nyt lys over deres indædte konservatisme.⁴⁴

Uanset mulighederne for at teoretisere er sammenligning altid en enkel og sikker vej til at fremprovokere erkendelsesfremskridt, og man behøver ikke tage det så nøje med, hvad man sammenligner! Ved at sammenligne får man øje på en masse forskelle, og man kommer næsten uvægerligt til at stille sig en række spørgsmål. At en stor del af disse forskelle og spørgsmål ikke er videre frugtbare eller ved nærmere eftertanke måske slet ikke kan besvares, betyder ikke noget. Man kan altid sortere og efterprøve sine gode ideer senere. Det afgørende er, at man er kommet i gang, og man vil jævnlige gøre opdagelser, man ellers ikke havde gjort.

Fortolkning og erkendelsesinteresse

Megen diskussion om teksters mening ender i forvirring, fordi man ikke har gjort sig klart, at der eksisterer en række grundlæggende forskellige erkendelsesinteresser, der ikke alene kan føre til forskellige fortolkninger, men som også medfører forskellige relevante kontekster for tolkningen.

Det er f.eks. én ting at interessere sig for forfatterens intention, dvs. hvad han eller hun selv ønskede at sige, uanset om man siden vil tage ham på ordet eller ej. For at fastslå den, kan forfatterens personlighed, livsvej, dannelseshorisont og øvrige produktion være den relevante kontekst, der skal inddrages i tolkningen. For en historisk erkendelsesinteresse vil en fokusering på intentionerne ofte være identisk med spørgsmålet:

Charles Seignobos (1854-1941) udgav i 1897 Introductio bevidst modstykke til Bernheim vidtløftig, uklar og – positivistisk. Deres egen grundbog udmærket nærmest karakter af et positivistisk haft større indflydelse på Kristian umiddelbart får indtryk af de så stort et nummer ud af at første generation af store tyske hist

536, den industrielle revolution
 analyse består i en sammenlig-
 organisk forbindelse gennem
 på tværs af tid eller rum. Det
 t- og Vesteuropa" til sammen-
 derne såkaldt primitive eller
 ivendelsen af antropologiske
 sydfranske hulemalerier fra
 istisk religion er et eksempel
 g 1800-tallets danske bønder
 ing med standsfæller fra den
 i 1900-tallet med det formål
 konservatisme.⁴⁴

retisere er sammenligning al-
 uprovokere erkendelsesfrem-
 det så nøje med, hvad man
 ne får man øje på en masse
 uvægerligt til at stille sig en
 disse forskelle og spørgsmål
 nærmere eftertanke måske
 e noget. Man kan altid sorte-
 senere. Det afgørende er, at
 vil jævnligt gøre opdagelser,

lelsesinteresse

ing ender i forvirring, fordi
 eksisterer en række grund-
 teresser, der ikke alene kan
 nen som også medfører for-
 lkningen.

re sig for forfatterens inten-
 ønskede at sige, uanset om
 ler ej. For at fastslå den, kan
 dannelsehorisont og øvrige
 ntekst, der skal inddrages i
 idelsesinteresse vil en foku-
 identisk med spørgsmålet:

Charles Seignobos (1854-1942) og Charles-Victor Langlois (1863-1929) udgav i 1897 Introduction aux études historiques som et bevidst modstykke til Bernheims Lehrbuch (1889), som de fandt for vidtløftig, uklar og – positivismens skældsord par excellence – metafysisk. Deres egen grundbog udmærker sig ved klarhed og stringens og har nærmest karakter af et positivistisk manifest. Som sådan har den sikkert haft større indflydelse på Kristian Erslev og den danske tradition, end man umiddelbart får indtryk af, fordi Erslev vel af politiske grunde gjorde så stort et nummer ud af at placere sig selv som arvtager efter den første generation af store tyske historikere. Foto, Det kongelige Bibliotek.

hvad *gjorde* eller *ønskede* forfatteren/ophavsmændene *at gøre*, idet han/de skrev brevet, bogen, pamfletten, visen, loven etc. Et brev fuld af oplysninger om den skrivendes sjæleliv vil som handling betragtet f.eks. kunne tolkes som forsøg på at vække medlidenhed, fastholde den elskedes tillid og/eller blot opretholde en forbindelse. En lov kan være udtryk for et ønske om at regulere bestemte forhold, men også f.eks. et kompromis mellem modstridende interesser, et politisk signal, en indrømmelse eller sejrherrens hævn over taberne – eller det hele på én gang.

I den sammenhæng kan man ikke nøjes med at fokusere på teksten selv, men må inddrage de konventioner (diskurser), der regulerede behandlingen af de emner, som en given tekst berører. Det betyder, at "stilistiske" spørgsmål om genre, topik, metaforik og intertekstualitet bliver vigtige, fordi man derigennem får hold på de ofte udtalte forudsætninger for, at en tekst har givet en bestemt mening i en konkret historisk situation.⁴⁵

Når man sætter sig ind i kulturelle konventioner, vil man ofte gøre den erfaring, at teksten opløser sig i topoi. Overalt hvor man troede at finde umiddelbare meningstilkendegivelser eller ligefremme beskrivelser, opdager man nu skabeloner, klischeer og refleksioner af forskellige faste udtryk og normer, der synes at tårne sig op som en barriere og tømme teksten for ethvert gennemskueligt forhold til virkeligheden. Herfra kan man tage den direkte rute til den socialkonstruktionistiske nihilisme, der siger, at alt er tekst, flydende tekst og ikke andet end tekst.⁴⁶ Hvis man i stedet holder ud, læser bredere og arbejder videre med konventionerne, vil man opleve den komplementære proces, at teksterne igen får mening, fordi man bliver i stand til at tolke *brugen*, og det vil ofte sige *valget*, af topoi: om de bruges konventionelt eller grænsebrydende, politisk korrekt eller oppositionelt, med den ene eller den anden tendens, virtuost eller klodset, etc. Det er ved at kende konventionerne, at man kan se, hvordan de følges, udnyttes eller brydes. I øvrigt bør man være sig for at tro, at forfatterintentionen altid *kan* fastlægges entydigt. Nogle tekster er bevidst tvetydige, og andre gange afspejler fortolkningsproblemer simpelthen forfatterens manglende evne eller vilje til at udtrykke sig klart.

Noget andet er at interessere sig for, hvordan de mennesker i samtiden, som teksten var rettet til, eller som de facto læste

Topos: Et fast udtryk (bibel referer til forestillinger eller fænomener, som er velkendt, og som derfor vækkes i Uden kendskab til den forfatteren, som vil være formelagtigt uforståelige. F.eks. refererer toposen i Bibelen (Luk 15,11-32). En person, der efter forskel tilbage og modtages med al præcis ikke er "fortabt"!

den, har forstået og benyttet sig af, har forstået og benyttet sig af tuelle "fejl" eller "uklarheder" i teksten, og endelig kendskab til forfatteren evt. må forstås på en anden måde, nemlig som almindelig og aktuelle forudsætning. Det siger sig selv, at konventioner, der hjælper til at få budskab, også er en ledetråd. Hvis tekster er blevet opfattet blandt andet som dog hele tiden gøre sig klar til, hvilken sammenhæng tekst om) forfatteren har tilpasset sig læseres forudsætninger.

Da Louis Pio f.eks. i forbindelse med internationale Arbejderforbundet i 1872 skrev en artikel med titlen "Om de tede han med følgende ord: "I ringerne plejer jo hvert Øje Undersaatter, som de ved at Krigsgalskabens Alter for at Lad os da engang holde Møde Alle, som vil hjælpe os i Kamp kende vor egen Magt og tusindvis vil vi stille vore Fø Last og Brast indtil Sejren og de Fattiges Udsugere! Eder"

en/ophavsmændene *at gøre*, pamfletten, visen, loven etc. En skrivendes sjæleliv vil som lkes som forsøg på at vække des tillid og/eller blot opret- rære udtryk for et ønske om n også f.eks. et kompromis t politisk signal, en indrøm- aberne – eller det hele på én

ke nøjes med at fokusere på e konventioner (diskurser), e emner, som en given tekst spørgsmål om genre, topik, r vigtige, fordi man derigen- rudsætninger for, at en tekst onkret historisk situation.⁴⁵ relle konventioner, vil man opløser sig i topoi. Overalt are meningstilkendegivelser iger man nu skabeloner, kli- faste udtryk og normer, der riere og tømme teksten for l virkeligheden. Herfra kan ocialkonstruktionistiske nihi- nde tekst og ikke andet end d, læser bredere og arbejder n opleve den komplementæ- ing, fordi man bliver i stand e *valget*, af topoi: om de bru- dende, politisk korrekt eller den anden tendens, virtuost ide konventionerne, at man es eller brydes. I øvrigt bør ntentionen altid *kan* fastlæg- lst tvetydige, og andre gange npelthen forfatterens mang- e sig klart.

g for, hvordan de mennesker til, eller som de facto læste

Topos: Et fast udtryk (bibelsk, antikt, litterært etc.), som refererer til forestillinger eller fortællinger, som forudsættes bekendt, og som derfor vækker ganske bestemte associationer. Uden kendskab til den forudsatte referenceramme kan topoi være formelagtigt uforståelige og andre gange næsten usynlige. F.eks. refererer toposen "den fortabte søn" til Jesu lignelse i Bibelen (Luk 15,11-32). En fortabt søn vil derfor oftest være en person, der efter forskellige udsvævelser vender angerfuld tilbage og modtages med åbne arme. Dvs. han normalt lige præcis ikke er "fortabt"!

den, har forstået og benyttet den. Her gælder det bl.a., at eventuelle "fejl" eller "uklarheder" i teksten, som man med et indgående kendskab til forfatteren ville rette eller tolke på én måde, evt. må forstås på en anden måde, hvis de læses med tidens almindendannelse og aktuelle samtidige begivenheder som eneste forudsætning. Det siger sig selv, at den indsigt i genrekonventioner, der hjælper til at få hold på forfatterens intention og budskab, også er en ledetråd til at pejle sig ind på, hvordan tekster er blevet opfattet blandt forskellige modtagere. Man bør dog hele tiden gøre sig klart, hvilke læsere man forestiller sig, i hvilken sammenhæng teksten er blevet læst, og hvordan (og om) forfatteren har tilpasset sig omstændighederne og sine læsers forudsætninger.

Da Louis Pio f.eks. i forbindelse med en murerstrejke i Den internationale Arbejderforenings blad *Socialisten* den 2. maj 1872 skrev en artikel med overskriften "Maalet er fuldt!", sluttede han med følgende ord: "Lad os derfor samle os; Regeringerne plejer jo hvert Øjeblik at holde Revu over de af deres Undersaatter, som de ved første givne Lejlighed vil ofre paa Krigsgalskabens Alter for at tilfredsstille deres Ærgerrighed. Lad os da engang holde Mandtal over alle frie Arbejdere, over Alle, som vil hjælpe os i Kampen mod Kapitalen; vi vil da faa at kende vor egen Magt og vore Fjenders Svaghed; samlede i tusindvis vil vi stille vore Fordringer og love hverandre at staa Last og Brast indtil Sejren er vor! Men Jer, I Guldets Dyrkere! I, de Fattiges Udsugere! Eder vil vi endnu en Gang tilraabe: 'I har

Metafor: Et billedligt udtryk. Ofte er det afgørende ved en metafor ikke det, den i snæver forstand betyder, men de associationer (politiske, religiøse, litterære, stilistiske etc.), den giver. Udviklingen i en folkelig bevægelse kan beskrives både som "grøde" og som "gæring". Begge metaforer betegner en dynamisk, autonom vækst, men i første tilfælde er associationerne positive, i andet overvejende negative. Større ordbøger med rigeligt eksempelmateriale er i den sammenhæng en nyttig hjælp.

i Aartusinder iskænket os en bitter Livsdrik; vogt Jer nu, MAALET ER FULDT! Lad der ikke komme en eneste Draabe til, eller – DET FLYDER OVER!"

Hvordan skal disse ord tolkes? Er der tale om en revolutionsfanfare? Hvis man tager den socialistiske retorik, konfliktsituationen og den endnu ganske unge Arbejderforenings ønske om at anvende murerstrejken til at opnå organisatorisk konsolidering og politisk indflydelse i betragtning, så bør artiklen snarere tolkes som et forsøg på at holde moralen oppe og mobilisere tilhængere end som en opfordring til umiddelbar revolutionær handling. Arbejderforeningens relativt svage stilling taget i betragtning klinger ordene ret hult, hvis de var tænkt som en alvorlig ment trussel mod magthaverne, mens de henvendt til arbejderne giver god mening som moralsk oprustning. Uheldigvis for Pio og Arbejderforeningen blev artiklen også læst af politimyndighederne, der i god – eller ond – tro valgte at tage ordene bogstaveligt og forbød et planlagt massemøde på Nørrefælled. En samtidig begivenhed, den blodige arbejderopstand i Paris (Pariserkommunen) i kølvandet på Frankrigs nederlag til Tyskland i 1871, hører også med til billedet, men det lader sig ikke afgøre, om myndighederne i København virkelig frygtede en dansk Pariserkommune eller blot brugte offentlighedens viden om begivenhederne i Paris som (uudtalt) påskud for at gribe hårdt ind. Det endte som bekendt med fængslingen af Arbejderforeningens ledere Pio, Brix og Geleff, "slaget på Fælleden" og et stort nederlag for den socialistiske bevægelse.⁴⁷

At opholde sig ved de forståelseshorisont og intention, hvis de stemmer, n indirekte tilgængelige, f.eks. retningsrapporter eller for dagbladsjournalistik. Hvad ler Deres udsendte medarbejder tolkede de, bevidst eller u "ofrene" hensyn til, at dere udenforstående? Heksefor sådanne spørgsmål, men for bindelse med rejseberetningerne antropologers feltstudier.

En helt tredje erkendelse virkningshistorie: Hvordan det uden for sin oprindelige elser" og "ensidigheder" vis end en sen efterslægt's nutid" rekonstruktion. Det går diske og ideologiske tekster kommunistiske Manifest, i Odysseen og frem. Den re princip, legis vigore (høj kraft) spillede f.eks. fra højtral rolle i den politiske de denne tolkningshistorie er sant, uanset at moderne re lang serie af mere eller mindre

For det fjerde kan man lke de forhold, værdier og ligefrem utilsigtet komme forbyder adelen at lade gå og begravelse, at anvende stuer med sort klæde og lcb bruge mere end 12 lys af fi de gravmæler eller vægreli ikke kun motiveres med, vederstyggelig og uacceptt tillige en belastning for h at de gode konjunkturer i

er det afgørende ved en stand betyder, men de asso-
rære, stilistiske etc.), den gi-
ægelse kan beskrives både
gge metaforer betegner en
ørste tilfælde er associatio-
e negative. Større ordbøger
i den sammenhæng en nyt-

r Livsdrik; vogt Jer nu, MAA-
nme en eneste Draabe til, el-

Er der tale om en revolutions-
listiske retorik, konfliktsitua-
ge Arbejderforenings ønske
it opnå organisatorisk konso-
betragtning, så bør artiklen
rolde moralen oppe og mobi-
ordring til umiddelbar revolu-
gens relativt svage stilling ta-
et hult, hvis de var tænkt som
thaverne, mens de henvendt
om moralsk oprustning. Uhel-
gen blev artiklen også læst af
eller ond – tro valgte at tage
planlagt masse møde på Nør-
d, den blodige arbejderop-
i i kølvandet på Frankrigs
er også med til billedet, men
dighederne i København vir-
kommune eller blot brugte
nhederne i Paris som (uud-
Det endte som bekendt med
ns ledere Pio, Brix og Geleff,
ederlag for den socialistiske

At opholde sig ved de samtidige læsere eller lyttere, deres forståelseshorisont og interesser er også en nødvendig mellemstation, hvis de stemmer, man er interesseret i at høre, kun er indirekte tilgængelige, f.eks. gennem forhørsprotokoller, efterretningsrapporter eller for den sags skyld megen almindelig dagbladsjournalistik. Hvad hørte og så inkvisitoren, spionen eller Deres udsendte medarbejder? Hvordan fortolkede eller mistolkede de, bevidst eller ubevidst? I hvilken udstrækning tog "ofrene" hensyn til, at deres ord og handlinger skulle forstås af udenforstående? Hekseforskningen arbejder konstant med sådanne spørgsmål, men for så vidt er de lige så relevante i forbindelse med rejseberetninger eller for den sags skyld moderne antropologers feltstudier.

En helt tredje erkendelsesinteresse fokuserer på tekstens virkningshistorie: Hvordan er teksten blevet forstået og benyttet uden for sin oprindelige sammenhæng? Her kan "misforståelser" og "ensidigheder" vise sig at være langt mere interessante end en sen efterslægt's nuancerede og videnskabeligt "korrekte" rekonstruktion. Det gælder i eminent grad religiøse, juridiske og ideologiske tekster som Bibelen, Jyske Lov eller Det kommunistiske Manifest, men også klassiske digterværker fra Odysseen og frem. Den romerretlige maksime "Quod placuit principi, legis vigorem habet" (Hvad fyrsten beslutter, har lov-kraft) spillede f.eks. fra højmiddelalderen til barokken en central rolle i den politiske debat om kongers og fyrsters magt, og denne tolkningshistorie er både kulturelt og politisk interessant, uanset at moderne retshistorie mener, der er tale om én lang serie af mere eller mindre bevidste misforståelser.⁴⁸

For det fjerde kan man læse tekster med det formål at afdække de forhold, værdier og tankemønstre, der indirekte eller ligefrem utilsigtet kommer til udtryk. Når Frederik II i 1576 forbyder adelen at lade gå tre eller flere måneder mellem død og begravelse, at anvende dyre bly- eller tinkister, at betrække stuer med sort klæde og loftet over kisten med fløjlsilke, at bruge mere end 12 lys af fire kg. stykket og at opsætte fritstående gravmæler eller vægreliéffer i alabaster, og når disse forbud ikke kun motiveres med, at den slags forfængelighed er Gud vederstyggelig og uacceptabel for den kongelige højhed, men tillige en belastning for hele adelen, så kan vi roligt gå ud fra, at de gode konjunkturer i anden halvdel af 1500-tallet havde

udløst et prestigekapløb, der afslørede velstandsstigningens ujævne fordeling og føltes som en trussel mod den sociale og politiske stabilitet.⁴⁹ Meget af det, der i erslevsk terminologi kaldes levnsudnyttelse (se s. 70), hører til denne kategori, og hvis man kan tale om en type tolkning, der er særlig typisk for historikere, må det være denne. I den sammenhæng er spørgsmålet om repræsentativitet ofte det næste, der trænger sig på.

En femte erkendelsesinteresse, som dog synes at forudsætte, at man har styr på de ovennævnte fire, er at interessere sig for det udsagte, det fortrængte og de indre modsætninger og brudlinier. Det vil ofte være tegnet på, at man er ved at være ordentligt indlæst i sit stof, når man begynder at sanse det uudtalte forudsatte, det demonstrativt fortiede og de krumspring og numre, der er tegn på tvetungethed, uforløste dilemmaer, sjælekval, pression og ironi. En del af det, der går under betegnelser som diskursanalyse og dekonstruktion, falder ind under denne kategori.⁵⁰

De fem erkendelsesinteresser, der her er skitseret, repræsenterer ingen udtømmende typologi, men uanset hvilke spørgsmål der driver analysen frem, bør man vogte sig for en ureflekteret sammenblanding af forskellige fortolkningsniveauer. Hvis man interesserer sig for det indtryk, hofkulturens pomp og pragt gjorde på menigmand i 1600-tallet, f.eks. ved det store kongelige bryllup i København 1634 mellem prins Christian og Magdalena Sibylla af Sachsen, så er det ikke hensigtsmæssigt at tolke de ideologiske signaler ved hjælp af en lærdom, som kun den allersnævreste kulturelite rådede over.⁵¹ Og ønsker man at forstå det danske kirkeliv i de første par menneskealdre efter reformationen 1536, så er det heller ikke sikkert, at den nyeste Luther-forsknings resultater mht. reformatorens personlige udvikling, og hvad han nu egentlig mente, er det bedste udgangspunkt.

Spørgsmålet om erkendelsesinteresse bliver akut i forbindelse med tværfaglighed. Når man som historiker benytter litteratur fra nabo-discipliner, må man være opmærksom på, at den kan være bestemt af erkendelsesinteresser, der kan ligge fjernt fra historiefagets tradition. Eftersom alle faglige traditioner opererer med uudtalte eller sjældent artikulerede konventioner, kan man i sin naivitet komme til at tro, at man har fået svar på sine spørgsmål, mens man i værste fald har misforstået

det hele. Benyttelsen af videnshistorie kræver derfor altid klarhed over, hvad man vil. I vil litteraturhistorien – i den form – oftest koncentrere sig om de vigtigste forfattere og bedste værker, og man vil have mere nytte af en "bestemte" loger, der gør selvfølgelig ligegyldigt med de i deres søgen efter relevans. Man går på strandhugst i den historie, og det er sikkert, at historikernes generelle opgave er at guide til de forhold, der er relevante for den forskning, man foretager.⁵²

De samme forhold gør sig gældende for udgaver, der er blevet til i en tid, hvor der blandt filologer forskelligt om tekstudgaver og kommentarer. Den klassiske og middelalderhistorie er af afskrifter, sene tryk og bøger, og man må vælge og om nødvendigt antage, forfattere og redaktører, at punktet blev sat. Denne tendens er gerne på alt det, der ligger uden for til citater og åndshistoriske lægges i en sådan udgave, og den cirkulation, men hvis man i teksten og ophavssituationen er interesseret, så er selvsagt ideel. Er man derimod interesseret i store udbredelse, dens typiske nemslagskraft, er den ideel af en ublidt redigeret folketekst forsynet med en kommentar til teksten", dvs. i kortlægning og de forhold i samtiden, der er relevante for den forskning, man foretager. Problemet er ikke, at man er dårlig og en receptionshistoriker, hvis benytteren ikke gør sig selv et spørgsmål eller selv må søge

slørede velstandsstigningens trussel mod den sociale og der i erslevsk terminologi kalder til denne kategori, og hvis g, der er særlig typisk for hin sammenhæng er spørgsmålstæste, der trænger sig på.

som dog synes at forudsætte, fire, er at interessere sig for de indre modsætninger og et på, at man er ved at være i begynder at sanse det uudfortiede og de krumspring og ed, uforløste dilemmaer, sjældet, der går under betegnelsstruktion, falder ind under

ler her er skitseret, repræsentation, men uanset hvilke spørgsmål vogte sig for en ureflekke fortolkningsniveauer. Hvis tryk, hofkulturens pomp og ootallet, f.eks. ved det store 34 mellem prins Christian og r det ikke hensigtsmæssigt at hjælp af en lærdom, som kun ede over.⁵¹ Og ønsker man at ste par menneskealdre efter ler ikke sikkert, at den nyeste t. reformatorens personlige ntlig mente, er det bedste

interesse bliver akut i forbindelse som historiker benytter litteratur til at være opmærksom på, at elsesinteresser, der kan ligge Eftersom alle faglige traditioner jældent artikulerede konventioner til at tro, at man har fået i værste fald har misforstået

det hele. Benyttelsen af videnskabelige resultater forudsætter derfor altid klarhed over, hvilke spørgsmål der besvares. F.eks. vil litteraturhistorien – i det mindste i den mere traditionelle form – oftest koncentrere sig om de æstetisk set vigtigste forfattere og bedste værker, mens man som historiker tit ville have mere nytte af en "bestsellers litteraturhistorie". Og filologerne gør selvfølgelig lignende frustrerende erfaringer, når de i deres søgen efter relevant kontekst til den litterære kanon går på strandhugst i den historiske litteratur. Det er slet ikke sikkert, at historikernes generelle billede af fortiden er en sikker guide til de forhold, der har sat deres præg på litteraturen.⁵²

De samme forhold gør sig gældende, når man benytter udgaver, der er blevet til i en anden fagtradition. F.eks. hersker der blandt filologer forskellige traditioner for udarbejdelsen af tekstudgaver og kommentarer. Én type udgave, der er typisk for den klassiske og middelalderlige filologi, arbejder på grundlag af afskrifter, sene tryk og bearbejdelser og ser det som sin opgave at vælge og om nødvendigt at rekonstruere den tekst, som man må antage, forfatteren selv havde for sig, da det sidste punktum blev sat. Denne type udgave fokuserer i kommentaren gerne på alt det, der ligger "bag teksten", dvs. forlæg, kilder til citater og åndshistoriske påvirkninger. Den tekst, der fremlægges i en sådan udgave, kan have haft en meget begrænset cirkulation, men hvis man interesserer sig for den oprindelige tekst og ophavssituation eller forfatterens intention, er den selvsagt ideel. Er man derimod interesseret i en tekst pga. dens store udbredelse, dens typiske holdninger eller dens store gennemslagskraft, er den ideelle tekst måske snarere en faksimile af en ublidt redigeret folkeudgave eller en populær forkortelse, forsynet med en kommentar der har sit tyngdepunkt "foran teksten", dvs. i kortlægning af tekstens udbredelse, indflydelse og de forhold i samtiden, den både explicit og implicit relaterer til. Problemet er ikke, at en genetisk orienteret kommentar er dårlig og en receptionshistorisk ditto god. Problemet opstår, hvis benytteren ikke gør sig klart, om han får svar på sine spørgsmål eller selv må søge videre.